

(Sıh Zâti - 181880)

Omay, Asuman. "Zâtî Süleyman Efendi: Miftâhü'l-Mesâ'il." Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, 2001. 70y. (Danışman: Prof. Dr. Tunca Kortantamer)

12 AGUSTOS 2006

Arslan,

Mehmet

Zâtî Süleyman Efendi, Divan ve Sevânihu'nevâdir fî ma'rifeti'l-anâsır. Sivas: Dilek Matbaası, 1994. 173s.

181880

07 HAZİRAN 1996

علي رضا قره بلوط , معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
إستانبول و أناتولي, الجزء الأول, [y.y.,t.y.] , İSAM 141806

s. 572-573

Sheyh Selim

1759 - سليمان ذاتي كليبولي الروسي العثماني

الصوفي الخلوتي الشاعر المتخلص بذاتي المتوفى ببلدة كشان

من مضافة روم إبلي سنة 1738/1151

(أنظر : هدية العارفين 403/1 ؛ فهرس سيف الدين

أوزاكة 148/1 ؛ فهرس جامعة إستانبول 884/2)

من تصانيفه :

1 - الأسئلة والأجوبة - في التصوف (ت)

عثمان أركين رقم 260 ورقة 52 ؛ رقم 3/270 ورقة

؛ 92-48

2 - رسالة في مبدأ الإنسان - في العقائد (ت)

إزمير ملي رقم 3/1443 ورقة 67-72 ؛ .

3 - سوانح النوادر في معرفة العناصر (ت)

جامعة أرضروم قسم المبيعات رقم 17 ، 1289 هـ

4 - شرح قصيدة إبراهيم حقي - في التصوف (ت)

إزمير ملي رقم 1/1443 ورقة 34 ؛

5 - شرح قصيدة إسماعيل حقي - في التصوف (ت)

عثمان أركين رقم 150 ورقة 34 ، 1302 هـ

6 - غزليات سليمان ذاتي - في الأدب (ت)

حالت أفندي ملحق رقم 172 ؛

7 - مجمع العناصر ومنبع السرائر - في التصوف (ت)

عثمان أركين 4/270 ورقة 92-119 ، 1290 هـ

8 - مفتاح المسائل ومصباح الخافل - في التصوف (ت)

عثمان أركين رقم 440 ورق 98 ؛ إزمير ملي رقم

2/1443 ورقة 34-67 ؛

1759
İSAM 141806

of this region, Wādih, they obtained the aid of the Count of Castile, Sancho Garcia, in exchange for a promise to cede frontier fortresses to him. Having defeated the forces of Wādih in *Dhu 'l-Hijja* 400/August 1010, they returned to Andalusia to march on Cordova, which they entered after overpowering the quite significant, but disparate and ineffective troops of al-Mahdī. The latter was forced to take refuge in the capital where Sulaymān was proclaimed caliph on 17 Rabi' I/9 November, with the *laqab* of al-Musta'in bi 'llāh.

Having placed himself under the protection of Wādih, who henceforward became his "strong man", al-Mahdī rallied supporters in the north and, crucially, obtained the support of Count Raymond Borrell III of Barcelona and of his brother Ermengol (Ermengaud) of Urgel, in order to march in his turn against Cordova with some 40,000 men, including 9,000 Franks. The defeat of El Vacar (*'akabat al-bakar*, in *Shawwāl* 400/June 1010), 20 km/12 miles to the north of the capital, forced al-Musta'in to flee and enabled al-Mahdī and Wādih to enter Cordova and restore the caliphate of the former. But this success could not be consolidated, and on 6 *Dhu 'l-Kāda* 400/21 June 1010 Sulaymān's Berbers inflicted a heavy defeat near Ronda on the forces of al-Mahdī and their Frankish allies. Henceforth, it was Sulaymān al-Musta'in and his Berbers who found themselves again in a position to lay siege to the capital, which resisted until its surrender on 26 *Shawwāl* 403/9 May 1013. The town was sacked by the Berbers and numerous Cordovans were killed, including probably the caliph al-Mahdī, although a rumour was later put about claiming that he had escaped.

Little is known about the second reign of the caliph al-Musta'in, which lasted three years until the insurrection against him by the Maghribī chieftain of Idrīsīd origin 'Alī b. Hammūd, whom he had appointed governor of Ceuta. The latter took the capital, killed al-Musta'in and obtained the *bay'a* of the Cordovans, who recognised him under the name of al-Nāṣir li-dīn Allāh (22 *Muḥarram* 407/1 July 1016).

Sulaymān al-Musta'in seems to have been endowed with more qualities than his rival al-Mahdī, reasonably cultivated but of irresolute character and very much dependent on the Berbers who had put him in power. A large portion of the territory of al-Andalus eluded his authority. He consolidated the local power of certain chieftains who were in process of becoming "party kings" [see *MULUK AL-TAWĀ'IF*], such as the Tudjibid al-Mundhir b. Yahyā, who had lent him his support at Saragossa. In particular, he appointed his Berber supporters to command regional "fiefs" which were in fact virtually amirates, the most important being that of the Ṣanhādjī Zirids of Granada which was to last until the arrival of the Almoravids.

Bibliography: A. Prieto y Vives, *Los reyes de taifas. Estudio histórico-numismático de los musulmanes españoles en el siglo V de la hégira (XI de J.C.)*, Madrid 1926; Ibn 'Idhārī, *Kitāb al-Bayān al-mughrib*, ed. E. Lévi-Provençal, Paris 1930; Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne musulmane*, Paris-Leiden 1953, ii; J. Pellicer i Bru, *Suleiman Al-Mosta'in 400-1010/407-1014 (revisión de las acuñaciones de plata a su nombre)* in *Acta Numismática*, xiv (1984), 143-60; M.J. Viguera Molins, *Los reinos de taifas y las invasiones magrebies*, Madrid-Mapfre 1992; D.J. Wasserstein, *The Caliphate in the West. An Islamic political institution in the Iberian Peninsula*, Oxford 1993; P.C. Scales, *The fall of the Caliphate of Córdoba. Berbers and Andalusis in conflict*, Leiden 1994. (P. GUICHARD)

SULAYMĀN KHĒL, a Pashtūn tribe [see *AFGHĀN*. (i) The people].

Ghalzay [*q.v.*] Pashtūns were principal actors in 18th century political and military events in Afghānistān and Persia. By 1800 a political identity had congealed around the largest *Ghalzay* tribal confederation, the Sulaymān *Khēl*, whose landholdings increased throughout eastern Afghānistān, particularly in and south of the area roughly bounded by *Ghazna*, *Djalālabād*, and *Kābul* [*q.v.*], during the 19th century. The largest Sulaymān *Khēl* tribe, the Ahmadzay, remain prominent in this region. The *Djabār Khēl* are the *khān khēl* of the Sulaymān *Khēl* and all eastern *Ghalzays*.

The Sulaymān *Khēl* were strongly represented in the consistent *Ghalzay* political opposition and military resistance to Durrānī [*q.v.*] government initiatives from 1747 to 1978. However, from the late 1800s onwards a small but growing number of Sulaymān *Khēl* individuals and families became dependent upon state patronage. The ethnic composition of all central governments in the increasingly *Kābul*-centred Afghān political environment after 1978 reflects a growing presence of *Ghalzays*. Ahmadzay Sulaymān *Khēl* visibility in post-monarchal Afghān state politics is illustrated by Dr. Naḍjibullāh's tenure of office as President (1986-92).

Like all *Ghalzay*, the Sulaymān *Khēl* are notable for socio-cultural heterogeneity and vibrant commercial activity during annual nomadic migrations in and between Turkistān, *Khurāsān* and India.

Bibliography: Mountstuart Elphinstone, *An account of the Kingdom of Caubul*, London 1839, repr. Karachi 1992, i, 212-14, 237, ii, 137-41, 147-58, 329-31; H. Priestly, *Afghanistan and its inhabitants*, Lahore 1874 (= tr. of S.M. Hayat Khan, *Hayāt-i Afghānī*, 1865), 162-76; H.G. Raverty, *Notes on Afghanistan and parts of Baluchistan*, Calcutta 1878, repr., Quetta 1982, i, 57, 60, 85, ii, 413, 490-2, 669, 679; J.A. Robinson, *Notes on nomad tribes of eastern Afghanistan*, 1934, repr. Quetta 1980, 52-126; L. Adamec, *Historical and political gazetteer of Afghanistan*, vi, *Kabul*, Graz 1985, 20, 202-9, 270-3. (SHAH MAHMOUD HANIFI)

SÜLEYMĀN DHĀTĪ, Ottoman poet and Ṣūfī adherent of the *Khalwatiyya* order and *khalifat* of *Sheykh* Ismā'īl Hakkī, b. in Gallipoli, d. 1151/1738-9 as *püst-neshīn* of the *Khalwatī tekke* in *Keshan*. He left behind a *diwān* of Ṣūfī-inspired verse and a verse treatise, *Sawānih al-nawādir fi ma'rifat al-anāsir* or *Madjma' al-anāsir* (printed together, Istanbul 1289/1872); *Sharh-i kaṣida yi-Hadrat Ismā'īl Hakkī*, a commentary on a Ṣūfī poem; and *Miftāh al-masā'il*, dealing with various theological questions, such as predestination, the nature of the afterlife, etc. (all these works preserved in Istanbul mss.).

Bibliography: Bursalı Mehmed Tahir, *'Othmānī mī'ellifleri*, i, 72-3; Mehmed Thüreyyā, *Sidjill-i 'othmānī*, ii, 342; *Sheykh* Sāmī, *Kāmūs al-'alām*, iii, 2224; *IA*, art. *Zān*, *Süleyman* (M. Kanar).

(TH. MENZEL*)

SULTĀN 'ALĪ ŪGHLĪ (SOLTANGALIEV), MIR SAYYID (ca. 1885-28 January 1940), leader of the Muslim Communist movement in Russia.

Son of a *mu'allim* (teacher), in a village in the Urals, Karmaskaly (in the canton of Sterlitamak, currently the Republic of Bashkortostan), Mir Sayyid studied in his father's *maktāb*—a reformed school where, in addition to religion and *ādāb*, reading was taught according to the "new method" (*usūl-i ḥadīd*) based on phonetics introduced by the Tatar from the Crimea, Ismā'īl *Ghāspīralī* (Gasprinskiy, 1851-1914

itaati sarfî lafızlarla emreden bir çok ayetin olduğu¹⁶¹ bilinen bir gerçektir. Nitekim Hz. Peygamber (sav) de, şu ikazda bulunmuştur: "Dikkat ediniz, bana kitab (Kur'an) ve onunla beraber onun bir benzeri de verilmiştir. Dikkat ediniz, herhangi bir adam karnı tok olarak koltuğuna yaslanır ve şöyle der: Siz bu Kur'an'a sarılın. Onda helâl bulduğunuz helâl sayın, haram bulduğunuz da haram sayın..."¹⁶²

Bu ve benzeri ayet ve hadislerdeki sarfî ifadeler, Kur'an ile Peygamberin sünnetinin, kalıcı ve daimi hidayet rehberi olduğunu göstermektedir. Ehl-i beyt'ten olsun olmasın herkes buna tabii olmak durumundadır.

SONUÇ

Sekaleyn hadisi birden çok sahâbi tarafından rivayet edilmiştir. Bu rivayetler arasında lafız ve mana farklılıkları bulunmaktadır. Rivayetler lafzen mütevatir değildir. Hadisin mana yönüyle bir bütün halinde mütevatir olduğunu söylememiz de imkânsız görünmektedir. Sadece, hadiste geçen "Allah'ın kitabına bağlılık" ifadesi için, manen mütevatirdir denilebilir. "Peygamberin sünnetine bağlılık" ve "Ehl-i beyt'e saygılı olunup vakarlarının korunması" şeklinde özetlenebilecek farklı rivayetleri ise, sahîh olan birer haber-i vahit olarak değerlendirilebilir.

Sekaleyn hadisi ile ilgili dile getirilip incelenen rivayetler bize, tek bir konuşmayı veya olayı nakletmemektedir. Bazı rivayetler, Hz. Peygamberin Veda haccında yaptığı konuşma ile ilgili hadisleri naklederken, diğer rivayetler ise, Nebî (sav)'in Veda haccından dönerken, daha çok Medinelilerin bulunduğu bir topluluğa yaptığı konuşmayı aktarmaktadır. Bu ikinci konuşmada, önceki rivayetlerden farklı olarak Ehl-i beyt'le ilgili tavsiyeler dile getirilmiştir. Bu sebeple, sekaleyn hadisinin, temel kaynaklarda yer alan sahîh rivayetleri arasında teâruz olmadığı gibi, mezhep propagandası için yapılan bir ziyadedden söz etmek de mümkün görünmemektedir.

Sekaleyn hadisi, Ehl-i beyt'in Peygamberden sonra hukukunun korunmasını isteyen tavsiyeleri içermektedir. Ancak bu hadisten, özellikle de Zeyd b. Erkam'ın kendi kanaatini yansıtan beyanlarından hareketle Ehl-i beyt'in kimlerden oluştuğunu tespit etmek doğru bir kanaate ulaştırmayacaktır. Ehl-i beyt'in, sünnet ve ona uyan alimler olduğunu söylemenin isabetli bir tespit olmadığını düşünüyoruz. Onları tespit etmek için, Tathîr Ayeti ile Kisâ Hadisi dikkate alınıp değerlendirilmelidir.

Ehl-i beyt'in, Şia'nın iddia ettiği gibi, Kur'an seviyesinde veya onun ardından bir hidayet kaynağı olarak görülmesi mümkün değildir. Hem sekaleyn hadislerinin değerlendirilmesi, hem de Kur'an'da anlatılan Peygamber yakınları ile ilgili olaylar ve insanlık tarihinin bizlere kadar aktarılan gelen gerçekleri, böyle bir garantinin hiç kimseye bahşedilmediğini göstermektedir. Kıyamete kadar kalıcı rehberliğin kaynağı, Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerîm ve bu kitapta güzel bir örnek olarak gösterilen Peygamber (sav)'in sünnet ve sıfretî olacaktır.

¹⁶¹ Bkz., Âl-i İmran suresi (3), 32, 132; Nisa suresi (4), 59; Maide suresi (5), 92; Enfal suresi (8), 20 vd.

¹⁶² Ebu Davud, Sünen, 5 (4604). Hadisin farklı kaynaklardaki rivayetleri için bkz. Abdurrezzak, *el-Musannef* (Ma'mer b. Raşid, *el-Câmi*) X, 453; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 367; İbn Mâce, *Mukaddime*, 2 (12-13); Ebu Davud, *Harac*, 31 (3050); Tirmizî, *İlm*, 10(2672, 2673).

Şeyh Zâtî

KEŞANLI ŞEYH SÜLEYMAN ZÂTÎ EFENDİ'NİN BAZI AKÂİD MES'ELELERİNE DÂİR DÜŞÜNCELERİ

Selami ŞİMŞEK*

THE IDEAS OF SHEIKH SULAYMAN ZATI EFENDI FROM KESHAN ON SOME SUBJECTS OF AL-AQAID

In this article, it has been given brief information on the life of Sheikh Süleyman Zati Efendi from Keshan who is one of the sheikhs of Hakkıyye branch of Jalwatiyya order in the eighteenth century and his life, works and sufism-theology relation. It has been also attempted to review his ideas on some subjects of al-Aqaid such as "liability of child, manifestation of God, metempsychosis, signs portending the approach of doomsday, trumpet and blowing the trumpet, Mahdi and Jesus, Heaven and Gehenna."

GİRİŞ

Süleyman Zâtî Efendi, XVIII. asır Türk süfi ve dîvân şâirlerinden olup, Gelibolu'da doğmuştur¹. Doğum tarihi ile ilgili olarak ne kendi eserlerinde ne de kaynaklarda her hangi bir kayıt yoktur. *Sicill-i Osmânî ve Hediyyetü'l-Ârifîn*'de Bursalı olduğu² ve bazı eserlerde Keşan'da dünyaya geldiği³ kaydedilirse de kendisi, *Miftâhu'l-Mesâil* adlı eserinin mukaddimesinde Gelibolu'lu olduğunu ifade etmiştir⁴. Kanaatimizce onun Bursa'lı olarak gösterilmesi, tahsil hayatını ve seyr u sülûkünü burada şeyhi İsmail Hakkı Bursevî'nin kontrolünde tamamlaması; Keşan'lı olarak gösterilmesi de buraya yerleşerek bir tekke kurması, ömrünün sonuna kadar burada hizmet ve faaliyetlerini yürütmesi sebebiyledir. İlme, tasavvufa ve edebiyata yakınlığı olan Zâtî, ikisi tercüme ve şerh olmak üzere altı eser kaleme almıştır ki, bu eserler şunlardır: *Dîvân*, *Sevânihu'n-*

*Dr., Tasavvuf Tarihi Araştırmacısı. slmsimsek@yahoo.com

¹ Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, No: 2307, III, 59; A.g.mlf., *Kemalnâme-i İsmail Hakkî*, Haz. M. Murat Yurtsever, Bursa 2000, s. 75; Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333, I, 72; Fehmi Kuyumcu, *Evliyânın Dilinden*, Ank. 1978, s. 316; Ahmet Atyyettullah, "Zâtî", *Kâmûsu'l-İslâmî*, Kahire 1963, II, 434; *Meydan Larousse*, İst. 1976, XII, 909; Atilla Özkırımlı, "Zâtî", *TEA*, İst. 1984, IV, 1248; Mehmet Kanar, "Zâtî", *İA*, İst. 1986, XIII, 467; Heyet, "Zâtî Süleyman Efendi", *TDEA*, İst. 1998, VIII, 647.

² Bkz. Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, I, 403; M. Süreyyâ, *a.g.e.*, II, 342.

³ Bkz. Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih No: 762, vr. 122b; Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ank. 1964, s. 555; A.g.mlf., *Tekke Şîri Antolojisi*, Ank. 1968, 2. Bsk., s. 403; Heyet, *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ank. 1988, s. 547; Rıdvan Canım, *Edirne Şâirleri*, Ank. 1995, s. 396.

⁴ Süleyman Zâtî, *Miftâhu'l-Mesâil ve Misbâhu'l-Mehâil*, Süleymaniye Ktp. Haşim Paşa, No: 29, vr. 1b.